

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות חודגית

עלון הודעה להוראת פירוש השבוע
ע"פ הגליונות של נאמח ליבוביץ

276

י"ג ט'

גא (תשכ"ח)

המחלוקה בסמטעות פסוקנו מענינת מהרבה פנים. רואים אנו - נפי שאפשר לראות בפסוקים לא עמטים שבדולי הפרשנים היו מעיזים לפרש פסוקי התורה בגוף תפיסת חז"ל. במקומות שאין נובעים להלכה לא היו מהססים בזה כלל. והיו לעמטים סגוישים (ביחוד בין האחרונים) שמפרשים בגד דעת חז"ל "מאחר שאין כל נפקא מינא לדינא". אבל מצאנו לפרשני ימי הבינים - ביחוד לפרשני אשכנז שמפרשים אף בפסוקים הנובעים להלכה בגד פרשי חז"ל, כלומר: בגד ההלכה. כן פשו רש"י, רשב"ם, בכור שור, וסחכמי ספרד לפעמים הרסב"ן, ולעתים קרובות יותר הראב"ע. אך סגיננו אצלו - שלא כפי שראינו אצל חכמי אשכנז, שהוא מחננס בדבר זה הרבה. ובחקוסתו לפרוש התורה כתב "צורך החמשים"

- / ובעבור הדרש דרך הפשט אינא סרה,
- / כי שבטים פנים לתורה
- / רק בתורות ובמסמטים ובחוקים
- / אם מצאנו שני טעמים לפסוקים
- / והטעם האחד כדברי המעתיקים / שהיו כלם צדיקים
- / נשפו על אמתם בלי ספק בידים חזקים
- / וחלילה חלילה להתערב עם הצדוקים
- / האוסרים כי העתקם (מסורת חז"ל) מכחשת הפסוקים
- / רק קדמונינו היו אמת, וכל דבריהם אמת
- / וח' אלוקים אמת / ינחה את עבדו בדרך אמת.

וכך אמר במרושו הקצר למשפטים כ"א כ"ו ו"ה את עין נברו

והמכחישים אמרו... ואם יעלו שני הפירושים בכף מאזנים ויחיו פנים מכריע הקבלה (= מסרת חז"ל) את האמת.

ופרש דבריו אלה בעל צפנת פענח (תוה ר' יוסף טוב שלם הספרדי, פראגו הראשון של הראב"ע)

אם מצאנו לו שני פירושים, שהאחד קבלת והשני משקול חיצת כמו בשמות י"ג ט' בענין הפיליון, בסד' ט"ו ל"ז בענין ביצית, נסמך על פירוש הקבלה ולא על פירוש שקול חיצת.

ואלו אצל פרשני אשכנז - כאמור - אין התלבטויות כאלה וכמו שראינו בגליוננו בדברי הרשב"ם, וכן בדברי רש"י ובכור שור בכמה מקומות. קובא הפירוש לפשוטו בלי התלבטות וחצטרקות. ונראה שזהירות זו שנחג בה הראב"ע באח לו סתוך סלחמה עם הקראים, אשר לא נזקקו לה חכמי אשכנז. וסתוך וכחיו אחס נאלץ היה יותר לשמור על מדרשי חז"ל, גם אם הם בגד פשוטו של סקרא.

לעניננו בולם ההבדל בין פרושו הקצר, שבו הוא סציע ללוסד לבחור בין שתי אפשרויות הפירוש ורק בסוף דבריו מכריע לדעת חז"ל. ובין הפירוש הארוך: בו הוא מתנגד בפריפות לפירוש המספורי, ואינו מביאו אלא על דעתם של אלה החולקים "על אבותינו הקדושים" - היינו מביאו בשם הקראים. ואמנם בספר "אשכול הכפר" ליהודת הדסי - בן זמנו של הראב"ע - שהוא טעין סכוט שיטתי של כל דרכי הפרשנות הקראית מצאנו לעניננו זה בשער קע"ח אסף של פסוקים שיש להבינם בדרך מספורית:

"וכן שאמר "וכתבתם על מזוזות" לקשרתם לאות על ידך" כל אלה דרך פעבר (= נהשאלה) כי הנח כחוב "כתבם על לוח לבך" "קשרם על לבך תמיד", לדרך מעבר, לא אמת. **

בכלל מתנגד הראב"ע לפרש פסוקי הלכה על דרך ההשאלה והקדיש להתנגדות זו סעיף אחד בחקוסתו לפרושו. הוא מסכים לפרוש מספורי או לאליגוריצית של פסוקים רק במקומות "שאין חיצת סובל" לפרשו כמשפטו, ואלה דבריו בחקוסתו לפרושו הקצר, זה שאינו מודפס בחומשים:

* עיין אסף קטן של סקוטה שפרשוהו קדמונינו בגד ההלכה בתורה שלמה"משפטים, כך י"ז טלואים כ"ב סעיף י' עם רצ"ם - ש"א,

** וע' לפרושים פולמוסיים מה ראב"ע בגד פרושי הקראים ר. וינס: הראב"ע והקראים בחלכה, "מלועה" כרך א' סג' סטר תשי"ז ע' 53 - 55.

הדרך האחת היא דרך חכמי הערלים (הנוצרים) האומרים
 כי כל התורה חידות ומשלים / (ככה כל הדברים) שהם
 בפ' בראשית באמרים / גם ככה כל המצוות והחוקים הישרים
 / כל אחד כפי מחשבתו זה יוסיף וזה יגרע / פעם
 להיטיב ופעם להרע... והאמת לפרש כל מצווה ודבר ומלה
 כאשר הם כתובים / אם המה אל הדעת קרובים / גם. נכון
 הוא להיות לדברים סודות / והם בעצמם אמת גם חידות /
 (הרדאתם גם כמשמעותם וגם יש להם סוכן נרמז, יש איפוא
 לדעתו פסוקים דו-משמעיים אשר יש להבינם גם כמשמעו
 וגם כמשל).

ואם מצאנו כתוב שאין הדעת טובלת, / נוסיף או נתקן
 (כונחו; נבאר ונפרש) כפי היכולת, / על דרך משפט
 הלשון / אשר חיזק אדם הראשון; / גם במצוות בעשה כן,
 / אם הדבר כמשמעו לדעת לא יתכן, / כמו "ומלתם את
 ערלת לבבכם" / כי על המצוות נאמר (ויקרא י"ח ה')
 "אשר יעשה אותם אדם וחי בהם", / וכי הוא צונן,
 שנרצחנו כאכזרי?

שאלה ב עוסקת במשמעות התלילין, בפעם המצווה ובמשמעותה. יש לעיין - לפני בוא
 הלומד לדברי הרב קוק - בדברי הרמב"ם הל' תלילין מסדורה פרק ד' הלכה כ"ה ופרק
 ו' הלכה י"ג. שם מובנה שמעו המצווה כשמירת האדם מפני החטא. אך אין הוא עומד
 על הקשר שבין מצווה זו לציאת מצרים. וקשה זה מובחר בדברי הרב קוק. אין דבלין
 - כדרכו - קלים להבנה; יש להסביר ללומדים שכאן נתפסת יציאת מצרים לא כמאורע
 חד פעמי אלא כהפקיד המוטל על כל אדם מישראל יום יום שיתאזר עוד להמשיך במבצע
 זה של יציאה והוצאה מ"עבודת" של חוללות החרות של קדושה - ויעשה הדבר ב"יד חזקה"
 ולזה תסייע לו מצות תלילין.

נחמה ליבוביץ